

Szekszárdi városnézés

az Ezüstnet Egyesület szervezésében a Pécsi
NET-Nagyik Egyesület kis csapatával

2019. május 2.

Szervező: Jakabné Garbóci Mária
Idegenvezető: Weber Anna magyar tanár

Napfényes, kellemesen meleg tavaszi időben 3 órás utazás után (Budapest-Szekszárd távolság: 145 km) megérkeztünk a Dunántúl délkeleti részén, a Duna jobb partján, Sárköz-Szekszárdi-dombság találkozásánál fekvő, Tolna megyei (területe: 3700 km²) székhelyre, 36 ezer lakosú megyei jogú városba (1994), Szekszárdra.

A kedves, anekdotázó idegenvezető előadása nyomán megismerjük a város múltját.

Helyén a kelta-római időkben Alisca település állt, amely a forgalmas buda-eszéki hadiút mellett feküdt. A középkorban I. Bajnok Béla (1016-1063) király (1060-1063) alapít itt bencés apátságot, ide temetik el (Dömösre összehívott országgyűlés idején az összeomlott trón miatt szerzett sebesülésbe belehal Dévényynél). Az apátság körüli település felvirágzott, XV. században mezővárosi rangra emelkedik. A mohácsi vész után többször feldúlják (1529 és 1532), majd elfoglalják (1543) a törökök, szandzsák – a magyar vármegye megfelelője - székhelye (1689). A török magyarországi kiűzése (1683-1699) után sok német telepes érkezik a területre, megyeszékhely lesz (1779), városi rangot kap (1905). A város megélhetését a mezőgazdaság biztosítja, nevét évszázadokon át vörösboráról ismerik. A szekszárdi-dombvidék erodálódott, a szőlő a termékeny lösztalaján terem. Az idegenforgalom a városmagra, a borkultúrára, a Gemenci-erdőre és a sárközi népművészetre támaszkodik.

Szekszárd nevének eredetét máig nem ismerjük biztosan, többféle feltételezés látott napvilágot: hosszú ideig tartotta magát a Turóczy krónikára való hivatkozás, amely szerint a név I. Béla királyra utal, aki barna (szög) bőré és kopasz (szár) volt. Kedves magyarázat az, hogy a város neve hegyek, folyók szegletébe zárt helyre utal. 1015-ben, régi írásmód szerint ugyan, de már Szekszárd néven szerepelt Szent Istvánnak a pécsváradi apátságot alapító levelében, erről az időszakról azonban keveset tudunk. Története ezért inkább az I. Béla király által 1061-ben alapított Bencés apátsághoz kötődik. Szekszárd az 1063-ban elhalt Béla temetkezési helye. Apátsága hiteles helyként működött. Az évszázadok során több uralkodó, köztük az apátságot alapító király fia, Szent László is megfordult ezen a helyen, aki Szekszárd védőszentje. A tatárjárás nagy pusztításai után ismét virágzásnak induló apátság lassan kiemelte Szekszárdot a környező települések sorából. Megerősített várát Vitéz János (1408-1472) szekszárdi apátnak, a későbbi bíboros, esztergomi érseknek Mátyás király elleni összeesküvése miatt kellett lerombolni. Mezőváros rangot nyert (1485), 5 híres vásárt tartott évente, ahova messze földről - Pozsonytól Szabadkáig - jöttek a jószágkereskedők.

1526-tól sokat szenvedett a település az átvonuló török seregek pusztításai miatt, a kolostor is elpusztult. A város és az apátság újjáépítését Mérey Mihály apát kezdte el, 1716-ban már 60 jobbágy és 6 zsellér család lakta Szekszárdot. Rákóczi szabadságharca emelte történelmi emlékhellyé a várost, itt fogták el a kuruc brigadéros Béri Balogh Ádámot (1710). A XVIII. század a németországi betelepítések, a céhek alakulásának, a városi címerhasználat bevezetésének, az apátság megszűnésének és a megyeszékhellyé válásának a százada. (Tolna vármegye megyegyűlésének határozata (1779) alapján a vármegye székhelye Simontornyáról Szekszárdra kerül.) A település lélekszáma: 6 ezer fő, amikor nagy része tűzvészben pusztult el (1794).

A kétszáz évvel ezelőtti Szegzárd estéi - 1903 óta írják hivatalosan Szekszárdnak - az Arany Szőlő és a Fekete Elefánt fogadóban voltak hangosak, különösen, ha alsó- és felsőutcai legények akaszkodtak össze. A Sió - Sárvíz és a Duna 1850-es években történt szabályozásáig a mai Sétakert felé kihúzódó folyók miatt becsben tartott domboldalakon mindig nagyobb területen folyt szőlőművelődés, mint szántóföldi növénytermelés a sík részeken.

A XIX. század különösen jelentős volt Szekszárd életében. Kórházat alapított, templomai épültek, középületei - megyeháza, városháza, takarékpénztár - emelkedtek, a század végén múzeumot és gimnáziumot alapított. Kulturális életében jelentős esemény Liszt Ferenc négy alkalommal tett látogatása, városi kaszinó és dalárda alakítása, számos egyesület létrehozása. 1898-ban a város szobrot állított jeles szülöttének, a nagyotmondó Háy Jánost megéneklő Garay Jánosnak (1812-1853). A Bezerédieknek köszönhetően a megyeszékhely egyik központja lett a hazai selyemtenyészésnek, ekkor 14 ezer lakosával a vármegye legnépesebb települése. A település városi rangot kap (1905), nagyhírű szőlőkultúrája teszi híressé. A vasút és a közutak építése idején hátrányos helyzetbe került város fejlődése hosszabb időre megállt, de ezzel együtt Szekszárd megmaradt a megye közigazgatása és szellemi-kulturális élete központjának. Múzeumában és Levéltárában értékes történetkutató munka kezdődött és folyik napjainkban is. Lakosságának gyors növekedése az 1960-as években indult meg, mely gyarapodással való versenyfutásra egyaránt jellemző, hogy maradandó értékek születtek és jelentős ellátási feszültségek keletkeztek. Mindezek ellenére Babits Mihály (1883-1941) szülő- városa a megyeszékhelyi pozíciójában - 1994 óta megyei jogú városi rangban - megerősödve gazdasági, kereskedelmi és kulturális központtá fejlődött.

Az örökségükkel felelősen gazdálkodó szekszárdiak őrzik és gyarapítják értékeiket. Garay János és Babits Mihály szülővárosa méltán lett a dél-dunántúli régió belüli térség oktatási- és kulturális központja, a népművészetéről híres Sárközt is felölelve.

A nemes borok és művészetek városának építészeti és kultúrtörténeti emlékei:

- a romantikus stílusú Augustus-ház épületegyüttes (Széchenyi u. 36-40.), tervező: Stann Jakab (1860-1870), ahol 4 alkalommal volt vendége ifj. August Antal (1807-1878) bárónak Liszt Ferenc (1811-1886), aki itt írja a VIII. Magyar Rapszódia első változatát (1846), a Rákóczi induló négykezes átiratát, valamint Bach előtt tisztelegve B.A.C.H. hangokból álló témára eredetileg orgonára írt koncertfugáját (1870). A többször átépített épületben eredetileg a Fekete Elefánt fogadó működött, itt vendégeskedett

II. József (1789), később a városi kaszinó bérli, majd megvásárolja (1904), a kaszinó helyezi a ház falára a Liszt Ferenc domborművet, Wigand Edit helyi szobrász alkotását (1932), ma a Liszt Ferenc Zeneiskolának és az idegenforgalmi hivatalnak ad helyet az épület.

- a város kulturális intézménye, közművelődési közösségi tere: Babits Mihály Művelődési Központ (Szent István tér 10.).
- a szecessziós stílusú Német Színház - Deutsche Bühne Ungarn (Garay tér 4.), Magyarország egyetlen német nyelvű állandó színháza, Tolna megye egyetlen kőszínháza, az egykori Világmozgó Filmszínház tervezője: Uglár János (1913).
- a neoreneszánsz stílusú Wosinsky Mór Megyei Múzeum (Szent István tér 26.), tervezői: Schickedanz Albert, Herzog Fülöp (1902), nevéhez fűződik a Millenniumi Emlékmű a Múcsarnok, a Szépművészeti Múzeum megalkotása.

- a romantikus stílusú zsinagóga (Szent István tér 28.), tervező: Hans Petschnigg grazi építésmérnök (1897), az új funkciót kapott – Művészetek Háza - szakrális épület átépítésének tervezője: Kerényi József (1981-1984), a diadalívet a felújítás során megmentett öntöttvas oszlopokból hozzák létre, a Holocaust emlékmű Szatmári Juhos László alkotása (2004). A séta vezetője megemlíti, hogy a városban a 600 zsidó ember élt, a vészterhes idők túlélői: 60 fő.
 - copf stílusú Urunk Mennybemenetele római katolikus templom (Béla király tér 3.), tervező: Thallherr József (1882-1885)
 - eredetileg klasszicista stílusú Városháza (Béla király tér 8.), tervező: Huber Henrik és Dr. Tormay Károly (1842-1846), az épület átadásakor Liszt Ferenc koncertet adott, a döngölt földre épített tanácsterem megsüllyedt, a süllyedés miatti repedések felszámolására szükségessé vált az átépítés, tervező: Diczy László (1905-1908), ekkor kap az épület szecessziós homlokzatot, a város faragott címerét ekkor helyezik rá.
 - klasszicista stílusú Régi Vármegyeháza (Béla király tér 1.), tervező: Pollack Mihály (1828-1833), az épület ma a Tolna Megyei Levéltár otthona (2000), itt helyezték el a polgármesteri hivatal néhány irodáját, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum néhány kihelyezett kiállítását: A régi vármegyeháza világa, Liszt Ferenc emlékkiállítás, Mattioni Eszter festőművész tárlata, Esze Tamás emlékszoba, a kiállításokat megnéztük.
- Lesenyey Márta szobra (1986): I. Bajnok Béla (1016-1063) király (1060-1063),
 -a vármegyeház udvarán a király által alapított bencés kolostor templomának tűzvész után megmaradt romjai,
 -a város karakteres szobrai:

Szekszárd közelében folytatott szőlőművelésről, borkészítésről III. századi ókori római forrásokból értesülünk, amelyek szerint Marcus Aurelius Probus (232-282) római császár (276-282) utasítására kezdtek a környéken szőlőt művelni. A pannóniai születésű császár a provincia felemelkedését szívügyének tartotta, szőlőt ültetett és veterán katonáit is befogta a művelésbe. Ennek régészeti bizonyítékát a területen talált római kori szőlőmetsző eszközök (kacor) adják. A korszakból származó jelentős lelet a szekszárdi ókeresztény szarkofág (IV. század), ennek egyik oldalán termő szőlő látható, amelynek levelei az apostolokat és az evangélistákat jelképezik. A szarkofágban talált, áldozati üvegedényen ógörögül ez olvasható: „Áldozz a pásztornak, igyál és élni fogsz!”. A szarkofág több üvegkorsót is rejtett, amelyek közül az egyik – Kubinyi Ágoston: „Szekszárdi régiségek” c. műve szerint (1857) – bor, méz és olaj keverékét tartalmazta. A római kori leletek ellenére jó okunk van feltételezni, hogy a szőlőtermesztés a Kelet-Közép-Európában élt kelták, valamint a balkáni trákok hatására jóval korábban meghonosodott a vidéken.

„Töltsd pohárba, és csodát látsz!
 Színe mint a bikavér,
 S mégis a gyöngy, mely belőle
 Fölragyog, mint hó, fehér.
 És a tőke, melyen termett,
 Nemde, oly zöld, mint a rét?
 Hol leled föl szebben együtt
 Szép hazánk három színét?”
 – Garay János: „Szekszárdi bortal”
 (1846)

A magas minőségű, szekszárdi vörösbor nagy testű, közepes savtartalommal, magas cser sav- és alkoholtartalommal rendelkezik. Aromáját tekintve jellemzően fekete bogyós gyümölcsök és fűszeresség jegyeit hordozza, amelyek kiegészülnek a tölgyszőlő érlelés hozzáadott aromáival. Gyakran éri kritika a vezető termelők érett-túlérett alapanyagból készült borait a magas alkoholtartalom miatt, amely gyakran eléri a 15-16 %-ot.

A társaság finom ebédet – cigánypecsenye kakastaréjjal, ahogy illik – evett a Szász Étteremben. Aki ezt a lehetőséget kihagyta, ellátogatott a Babits Mihály Emlékházba és az Irodalom Ház - Mészöly Miklós Emlékházba vagy a Kálvária dombon körülnézett, fotózott.

A kirándulás jól sikerült, szép napunk volt.

Az élményt lejegyezte: Győrfiné Dr. Buzási Anna, a krónikás